

lott szellemi küzdelmek történetével pedig további századok törekvéseinek és munkájának utmutatója Gombocz Endre jeles monografiája. Ebbeli érdeme nyilvánvaló, mert benne a Társulatnak, mint tudományos forumnak, a Természettudományi Közlöny felvirágzásának, a népszerű természettudományi estélyeknek és kurzusoknak, a Társulat és a közoktatás viszonyának, a társulati könyvtár kialakulásának, a szakosztályok megalapításának, a Társulat és a természetvédelem kapcsolatának, a könyvkiadó vállalat nagyszerű sikerreinek, stb. tárgyalása, — mind egy természettudományos irányú nevelő célzatú nemzeti művelődési munkának századokra kitekintő, hatalmas távlatát adja.

Gyulai Agost.

Pedagógiai kurzuslás. Minden tudomány időnként hamis vágányokra kerül és fattyúhajtásokat érlel. Így a nevelés és tanítás tudománya is. A kurzuslás és ponyva, mihelyt lehet, minden területen felüti fejét, mert jó üzleti befektetésnek bizonyul: mindig akadnak csodaváró, -hívó emberek, akik lépre mennek. Egyének, intézmények, kiadványok hangzatos címekkel (*noch nie dagewesen!*) versenyt hirdetnek, kínálgatják a gyorstalpalásra emlékeztető kétes portékájukat, amelyek után mohón kapkodnak a *vis inertiae*-re amúgy is hajlamos emberek. Hogyan lehet az életben boldogulni, egy-kettőre meggazdagodni, néhány óra alatt egy nyelvet tökéletesen elsajátítani, *Wie werde ich energisch? Der sichere Weg zum Schriftsteller, Recherches sur l'art de parvenir par M. Joly* (Paris, 1868.) stb., ki győzné őket felsorolni

Ebbe a műfajba tartoznak azok a munkák is, amelyeket kerek 50 évvel ezelőtt katorásztunk ki a Szajna partján végighúzódnó kőgátakon elhelyezett könyvesládák zsúfolt ócska tartalmából. Rendezés közben most akadtak újból kezünk ügyébe és érdemes róluk röviden megemlékezni. Közös szerzőjük: *Guyot-Daubès*, kiadójuk: *Bibliothèque d'éducation attrayante physique et intellectuelle*. Az egyiknek csalogató címe: *L'art de passer avec succès les Ex a mens: examineurs, l'art de répondre, fraudes et trucs, les colles* (Paris, 1889. 125 lap). Magyarul: A vizsgálatok sikeres letételének művésze: vizsgálatók, a felelés művésze, csempészs és fortélyok, fogós kérdések, csapdák. — A szerzőnek tapasztalataira, élelítésára élenken rávilágít a címbeli kövérbetűs »Examens«, ez a sorsdöntő fogalom, amely aprajának nagyjának életét kellemetlen érzésekkel telíti. »Ebben a munkában — olvassuk az előszóban — azokat a különböző okokat tanulmányozzuk, amelyek az elsajátított ismeretektől eltekintve, kisebb-nagyobb mértékben befolyásolhatják egy vizsgálat eredményét... mert a mindennapi tapasztalat szerint a tudás egymagában nem elegendő... számolni kell a véletlennel és a jelölt viselkedésének benyomásával.« A könyvet csalódva tettük félre: sok pelyva közt akad elvéve egy-egy szem. Összefoglalásként maga a szerző ezeket, mondja: »Láthattuk, hogy a jelölteknek sikerülhetnek a kedvező vizsgálatok és a részükről bekövetkezett nehéz kérdések elhárítása, ha kellő magatartással, jó beszédmodorral rendelkeznek, tapintattal és lélekjelenléttel párosult feleletekre képesek és mindvégig megőrzik hidegvérüket... Ilyen fegyverzettel a jelölt nyugodtan nézhet elé a vizsgálat véletleneinek és bizalommal jelenhet meg bírálói előtt« (118. l.). Ezért a pár útszéli közhelyért bizony kár volt egy könyvet »elkövetni«,

A teljes áttekintés kedvéért röviden utalunk még az élelmes szerzőnek két másik idevágó munkájára: *L'art d'aider la Mémoire pour apprendre sans efforts, ne jamais oublier* (6. kiad., 252 L.). Célja: az ismeretek legnagyobb mértékének elsajátítása és megőrzése a legkisebb munka és idő befektetésével. A mnemotechnika három főszabálya: 1. Az érdeklődés felkeltése és a figyelem megrögzítése. 2. A tökéletlen képek helyettesítése tökéletesekkel. 3. Az eszmék láncolatának szigorú szemmel tartása (42. l.). — *Pour bien étudier: La Méthode dans l'étude et dans le travail intellectuel. Comment on prépare un examen* (226 l.). A végcél: A lehetőség szerint megvalósítani mindannyiunk vágyát: »A tudás boldogsága a tanulás fáradtsága nélkül«.

Ez ismeretéseken keresztül egy-egy komoly tevőleges és nemleges tanulság tárul elénk. A tanulás mesterségére, technikájára az eddiginél jóval nagyobb gondot kell fordítani. Kívánatos, hogy a tanító, tanár alkalmilag saját gyakorlatában bevált célirányos útmutatásokat adjon növendékeinek arra nézve, hogy mily megengedett eszközök és értelmes módok felhasználásával tehetik a tanulást eredményesebbé. (Igaz, hogy az élesesű és -szemű tanulók erre idővel maguk is rájönnek; jórészt egyéni rátermettségen múlik ez is.) Jóval fontosabb a kérdésnek másik pedagógiai, sőt kifejezetten erkölcsi oldala. A tanuló ifjúságot minél korábban annak felismerésére kell rávezetni, arról meggyőzni, amire a Természet és Élet lépten-nyomon megtanít: hogy erő nélkül nincs munka, munka nélkül nincs eredmény, tehát a tanulásban sincs helye a csodatevésnek. Azt az etikai szabályt, amelynek értelmében csak a lelkiismeretes munkának, erőfeszítésnek lehet tartós sikere, nem szabad megingatni, mert annak végzetes kihatása lehet az egyén egész életére és közvetve a társadalomra és országra. A hajlamosság arra, hogy mindennek könnyebb végét fogjuk, az ifjúságban amúgy is megvan, tehát nem előmozdítani, hanem küzdeni kell ellene. Ideig-óráig a tanítás, tanulás és nevelés dolgában is jelszavak érvényesülnek.¹ Manapság, a pszichológiai és pszichológizálás korában a földgömb visszhangzik az ön-összetételektől: önvizsgálat és önismeret, önképzés és önnevelés. De mi következik ezután?

— m —

Pedagógiai irracionalizmus. címmel a mult számban megjelent cikkünk 361. lapjának alján ezt írtuk: »Nem tudom, vajjon Fröbel ráeszmélt-e erre a jelenségre, írásaiban nyoma van-e?« Tudniillik arra, hogy a gömb méretei csak tökéletlenül, azaz π segítségével irracionálisan fejezhető ki. Időközben ennek némi nyomára akadtam *Fritz Halfter* nagy alapvető munkájában: *Friedrich Fröbel. Der Werdegang eines Menschheitsziehers* (1931, 774 l.). Ennek 477. lapján a szerikus filozófia értelmében csoportosított emberkategóriákat megállapító és 1816-ból való naplójegyzeteiben Fröbel két ízben is alkalmazza a π 't-a nélkül azonban, hogy következetesen és kifejezetten levonná belőle az általunk hangsúlyozott tény: a gömb méreteinek irracionális voltát.

K. F.

¹ Lásd *Jankovits Miklós* tanulmányát: *Jelszavak a nevelésben.* (Magyar Paedagogia 1941. (50. évf.) 329–343. lap.)